

BEVEZETŐ

A művészet általi nevelés értékközvetítő, személyiségformáló szerepére sokan, sokféle megközelítésben rámutattak (Szalontai, 1994, Lantos, 1994, Bálványos-Sántha, 1998, Bálványos 2000, Sándor, 1997, 2003, Bodóczky, 2008), a szűkös órakeret és más feltételek hiányában azonban a művészeti nevelés nemigen tölthette be ezen küldetését. Köztudott, hogy a 45 perces órakeret nem alkalmas az elmélyült alkotó tevékenységre, tervezésre, kísérletek és megoldások keresésére. A vizuális nevelés az értelmes alkotó folyamatokban valósulhat meg, amely akár a délutáni foglalkozások folyamán is kiteljesedhet.

Az új Alapanterv hangsúlyos célkitűzése, a mindennapos művészeti nevelés bevezetése, mellyel mára körvonalazódni látszik a régóta várt művészeti nevelés erősítése. Üdvözlendő változás, hogy ennek megfelelően alsó tagozaton a kerettantervben a tantárgy heti két órás keretet kap, és hogy az 5-12. évfolyamokon is folyamatosan biztosítani kell a művészeti nevelés tanórai és tanórán kívüli iskolai feltételeit, lehetőségeit. Ezen célkitűzések a tanítóképzésben is jelentős szemléletváltás szükségességét vetítik előre. A mindennapos művészeti nevelés tervezett bevezetése a vizuális kultúra területén új lehetőségeket teremt, amelyek értelmes alkotási tevékenységekben és folyamatokban valósulhatnak meg, és komplex tanítói képességeket és tantárgyi integrációs szándékot, szemléletet kíván. A vizuális alkotó- és befogadóképességek, a vizuális aktivitási képességek, tanítóképzésben történő fejlesztését tekintve, ki kell emelni, hogy olyan speciális tanítói kompetenciákról van szó, amelyek elengedhetetlenek a művészeti nevelés céljainak, személyiségformálásban betöltött szerepének megvalósításában.

A mindennapos művészeti nevelés, a művészeteken belül és más műveltségterületek ismeretanyagának beemelésével, a tantárgyközi kapcsolatok erősítésével valósulhat meg, és érheti el a kitűzött célokat. A művészetek műveltségterület tárgyai kínálják a lehetőséget a tantárgyi integrációra, így biztosítva a keretet az értelmes művészeti tevékenységek tervezéséhez, megvalósulásához. Az Alapantervi alapelvek, hangsúlyok is ezt támasztják alá: „a művészetek műveltségi területén belül több műveltségi részterületnek is célja – a sajátos kifejezési eszközeivel kapcsolatos ismeretszerzés és képességfejlesztés mellett – a kultúra

köznapis jelenségeinek kritikai feldolgozása, a legfontosabb kommunikációs módok tanulmányozása. Ily módon az órai tevékenységek kapcsolódhatnak művészi alkotásokhoz és a mindennapi élet megnyilvánulásaihoz egyaránt. A különböző művészeti területekkel összefüggő gyakorlati tevékenységek, kreatív feladatok által az ismeretek élményszerűvé, a tanulók sajátjává válnak, segítik a mélyebb megismerést és fejlesztik a kreativitást. A nevelésben betöltött szerepükkel egymás hatását viszont erősítik, mivel mindegyik célja, hogy a művészetekről mint az alkotás, a megismerés, a kommunikáció összetett formáiról olyan élményszerű tapasztalatokat, ismereteket nyújtson, amelyek nagyban hozzájárulnak a legkülönbözőbb képességek fejlesztéséhez, a harmonikus személyiség kialakulásához. (NAT, 2012)

A fenti célkitűzések megerősítik a művészeti nevelés általi élményszerű tanulás fontosságát, hangsúlyozva a tapasztaltszerzést, a problémamegoldást, az alkotás örömeiben kifejlő tudás és ismeretszerzés fontosságát a hagyományos tanítással szemben. Agykutatások támasztják alá, hogy az ismeretek belsővé válásában elengedhetetlen szerepet játszanak az élmények, hogy csak azok az ismeretek válnak saját, előhívható tudáskészletté és a későbbiek során saját kreatív összefüggések felismerésének anyagává, amelyeknek élményhátterük van. Az élmény, művészeti élmény és/vagy életesemények élményanyaga az ismeretek belső burka az emberi kreativitás megalapozója.

A kisiskoláskorú gyermek életkori szükséglete, így az egészséges személyiség formálásának alapvető feltétele, az alkotásban megélt öröm. A művészetek hatásaira építő nevelés segíti az alkotó megismerésre irányuló gondolkodás kibontakozását, élményalapú tevékenységeivel támaszul szolgál más tárgyak ismeretanyagának elmélyítésében, közvetítésben.

Az Alaptanterv ajánlatában hangsúlyt fektet a művészeteken túl más tantárgyak tantárgyközi tartalmainak kapcsolatára, koordinációjára épülő ismeretközvetítésre is: „a köznevelési rendszer egyes feladataira és intézményeire vonatkozó külön szabályok: az erkölcsstan tantárgy anyagához az 1-4. osztályban a NAT Magyar nyelv és irodalom, Ember és társadalom, Életvitel és gyakorlat, valamint a Művészetek műveltségterületének azok a fejlesztési követelményei és közműveltségi tartalmai irányadók, amelyek az életkori sajátosságoknak megfelelő beszélgetési témákat, magatartásmintákat, életvezetési szokásokat közvetítik.” (NAT, 2012)

A vizuális kultúra fejlesztési területeinek szerkezetében és feladattartalmában számos olyan képességfejlesztési lehetőség van, amely több kulcskompetencia részét képezi, például az önálló gondolkodás és kezdeményezőképeség, a problémamegoldás, az értékelismerés- és döntési képeség, az érzelmek kezelése, a figyelem, az emlékezet, valamint a kooperációs és kommunikációs készségek,

térbeli tájékozódás. Ezért a vizuális nevelés képes transzdiszciplináris hatással lenni a többi tárgy ismeretinek elmélyítésében.

A NAT által kiemelt és meghatározott négy alkotási terület céljai és tartalmai a vizuális nevelőnek széleskörű lehetőséget és önállóságot nyújtanak olyan tevékenységek tervezésére, amelyekben a fenti célok megvalósíthatóak.

A tanítóképzésben az új lehetőségek megvalósulása érdekében hangsúlyoznunk kell, hogy a művészeti – esztétikai nevelés meghatározó személyiségformáló szerepe a szükségletek művelésében rejlik. Köztudott, hogy a szükségleteink meghatározzák egész személyiségünket. A művészet hatásainak meghatározó szerepe van a rendezettség, szépség, jóság, igazság felismertetésében, hangoltságot és irányultságot teremt az élet értelmének megértésében, szépségének szemlélésében. Értékközvetítő pedagógiánk célja a világ összefüggéseire, megismerésére nyitott, szemlélődő, értelmező, helyes értékítélet alkotó személyiség formálása.

A képzésben hangsúlyoznunk kell, hogy a vizuális nevelésben a szemléletformálás elsődleges feladatunk. A vizuális kultúra, alkotási területeinek sajátosságaiból fakadóan, személyes és speciális értékeink beemelésének is teret ad. Önmagunkat nem vonhatjuk ki, nekünk kell megtölteni tartalommal. Keresztyén pedagógusként különösen fontos feladat ez a ránk bízott gyermekek szükségleteinek formálásában.

Mindezeket figyelembe véve, a művészeti nevelés szempontjából az egyik legfontosabb az érzelmi szükséglet betöltése. Ebben erősítenek meg Nagy József ezzel kapcsolatos alábbi gondolatai is: „Az élményszükséglet öröklött motívum, amelynek az a funkciója, hogy az élmény által létrehozott aktuálisan felfokozott feszültséggel hozzájáruljon a pszichikum egyensúlyának optimalizálásához.” (Nagy J. 2000,)

A gyermek egészséges érzelmi neveléséhez tartós, újra és újra átélhető pozitív élményekre van szükség. Talán nem túlzás azt célként kitűzni, hogy minden nap szerezzünk neki örömet, „örülni valót”. Véleményem szerint az alkotásban megélt apró örömök a mélyebb életöröm megalapozói. Az alkotás közben az átélt elmélyült belefeledkezésben megélt öröm, boldogság forrásozó erejű, a bensőben elraktározódó, mély tartalmi többletet adó erőforrás, ami a személyiségformálásban, a felnövekvő egészséges életszemléletű ember számára elengedhetetlen. Egészségesebb korokban a munka és alkotás összekapcsolódott, gondoljunk csak népi tárgykultúránkra, és az életöröm és önbecsülés forrása volt. Véleményem szerint az értelmes alkotó tevékenységek által megtapasztalt öröm hozzájárulhat ahhoz, hogy az elfelejtett örömforrásokat újra felfedezzük és életmódváltó, ösztönző hatása lehet a felnövekvő nemzedék számára.

Ezzel összefüggésben a gyermek érzelmi szükségletének feltétele a közösségben

megélt, közös cselekvésben kiteljesedő együttműködés által megvalósuló boldogság.

Az elmúlt század elején Karácsony Sándor társaslélektanra épülő nevelésméletében is a művészet közösségi szerepét hangsúlyozza. (Karácsony, 1938) Más oldalról megközelítve keresztyén pedagógiánkban az érték, vagy szükséglet piramis csúcsán nem az önmegvalósítás, hanem a társas viszonyok kibontakozása, a Jézus gazdagsága általi másokat gazdagító aktivitás áll. Úgy is fogalmazhatunk, Sík Sándor esztétikájára alapozva, hogy küldetésünk a művészeti nevelés által is a kapott szeretetet növekedésének lehetőségét megteremteni.

A pedagógiánkat ezen célkitűzéseknek kell alárendelni, a művészeti nevelés komplexitásában rejlő lehetőségek megvalósulását szolgálhatja a napjainkban már közismerten elterjedt projekt módszer. Fontos kiemelni, hogy a projekt módszerben az alkotási folyamatokban megvalósuló együttműködésben formálódik a személyiség, mélyül a közösségi érzelmi viszonyulás, a társas kapcsolatokon belül válik a magatartás jellemformáló hatássá.

A fenti gondolatok a református oktatás- nevelés szempontjából a közös hit értékeivel, ismereteivel, a közös hiten alapuló közösségformálás feladatainak alárendelt projekt témákkal támaszthatók alá, amelyekben értelmes alkotó folyamatok élményhelyzeteiben mélyíthetők el közösségi értékeink.

A projekt módszer a közösségben kibontakozó egyéni törekvéseknek is keretet adhat, helyes irányt mutathat a kíváncsiságnak és felfedezési váagnak. Erich Fromm rámutat arra, hogy a gyermekekben /emberben/ az ösztönökön túl szenvedélyek vannak, amelyek emberi létünk hiányából fakadnak, és a mindenség megragadására, megszólítására törnek. Ebből a szenvedélyből fakad a felfedezési vágy, a gyermek rajzaiban is keres, értelmez. Miközben alkot, megértésre törekszik, ismeretek iránti szükséglete hajtja, megérteni akar a rajzaiban is, ennek rendel alá minden motívumot, ezért rendelkezik olyan csodálatos lényeglátó képességgel. Keresztyén pedagógusként is alapozhatunk ezekre az eleve bennünk munkáló szenvedélyekre, és ennek az eredendő szükségletnek a tartalmas betöltésére. Mindezek érdekében biztosítanunk kell olyan alkotási lehetőségeket, amelyek e hiány betöltését szolgálják, illetve a megismerésben, rácsodálkozásban és szépségben teljesednek ki életöröm-hordozó erővé. A rendezettség és szépség iránti szükséglet is eredendő emberi szükséglet, amelynek betöltése szintén alapvető meghatározója pedagógiánknak.

A fenti gondolatoknak alárendelt pedagógiai célok közül, amelyek a projekt pedagógia által is megvalósíthatóak, fontosnak tartom kiemelni a következőket:

- az egymásra figyelő, alkotó folyamatokban kialakuló együttműködés erősítése,
- megismerő, gazdagító örömet adó aktivitás – élményszerű ismeretközvetítés,

- a művészeti élmény megtapasztalása – érték közvetítés és értékelismertetés,
- az alkotásban való elmélyülés, öröm megtapasztalása,
- a helyes önismeret és önbecsülés formálása,
- helyes értékítélet megalapozása, a szükségletek valós értékekre alapozott formálása, betöltése,
- új életszemléletre való hangoltság megteremtése,
- az élet szépségére irányuló látáskultúra, és a reménytelen életszemlélet képességének formálása,
- a teremtett világ szépségére való rácsodálkozás élménye,
- a református nevelésben a közös hiten alapuló hagyományos közösségi értékek megtapasztalása.

Végül, de nem utolsó sorban a projektpedagógiában a pedagógusnak lehetősége a kísérés, a szó valódi értelmében, miközben inspirációt adhat a kérdés, kérdésfeltevés irányultságára, a megértés és felfedezési vágy tartalmas kibontakoztatására. Nevelési szándéka irányulhat az élet szépségének felfedeztetésére, az életöröm és reménység forrásainak megtapasztalására, eredendő keresési szenvedély betöltésére. A közös feladatmegoldás eredménye az a közös élménytapasztalt, miközben ő maga is gazdagodik.

A hallgatói projektekről

A fűzetben bemutatott alkotási gyakorlatokra épülő projektek az Alaptanterv által megfogalmazott alapelveket és célokat figyelembe véve készültek, a vizuális nevelés tantárgypedagógia tárgy keretében, hallgatók által.

A mindennapos művészeti nevelésben a tantárgyközi kapcsolatok lehetőséget adnak hasonló, tematikus alkotási gyakorlatok (projektek) megvalósítására, amelyekben a bemutatott, ötletet adó, hallgatók által felvetett témakörök, tartalmak elmélyíthetők.

A közreadott projekt-témák alkalmasak tantárgyak közös ismeretanyagára épített tudatos és valós szükségletekre épülő elmélyült tevékenykedés, alkotó munka megtapasztaltatására.

A hallgatók által kidolgozott témakörök, témák az alsó tagozatos gyermekek életkori sajátosságainak megfelelően és a kerettantervi célok, feladatok figyelembevételével készültek. Ötletek és jó tartalmak, amelyek a gyermekekkel közös megbeszélések alapján tovább bonthatóak, új megoldási lehetőségeket inspirálhatnak, és a projekt záró produktumai is szélesíthetők, további tartalmakkal bővíthetők.

A témák az önálló felismerések, elemzések, döntések, adatgyűjtések, alkotások megvalósulását inspirálhatják, és személyes tartalmi elemekkel egészíthetők ki. Hiszen a tanító a tanítási programot személyes és szakmai kompetenciái és értékítélete alapján készíti el. A vizuális kultúra területén igazán élni lehet a

személyes irányultság és tartalmak beemelésére, természetesen a kerettantervi elvárások keretek figyelembevételével. Mindezekén túl, a kapcsolódási területek gazdag lehetősége mellett, felöleli a vizuális nevelés főbb területeit (a NAT-ban megfogalmazott három fő terület bekapcsolása) az alkotó szándék megvalósulásának gazdag lehetőségeit teremtheti meg, és számos tantárgyközi tartalom kibontására adhat lehetőséget.

A projekt tervezésekor ismernünk kell azokat a képességeket, amelyek a valóságot értelmezni, felfedezni tesznek képessé (befogadói képességek), és azokat, amelyek az adott tevékenységhez szükséges összefüggések felismerésével képesek önállóan alkotó, problémamegoldó aktivitásra inspirálni.

A füzetben közreadott, hallgatók által készített alkotási tervek (gyakorlati projektek) a tantárgyközi kapcsolatok lehetőségének, azok alkotó tevékenységekben való megvalósulásának jó példái.

A témakörök tág lehetőséget nyújtanak a tantárgyközi kapcsolatok megteremtésére, valamint az érték közvetítő szemlélettel tovább bővíthetők a hitoktatás tartalmait is kibontva, az alkotó képzelet kreatív tevékenységei által.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Bakos Tamás, Bálványos Huba, Preisinger Zsuzsanna, Sándor Zsuzsa (2000) :
- A vizuális nevelés pedagógiája, Balassi Kiadó, Bp.
- Erich Fromm (2001): A rombolás anatómiája, Háttér Kiadó, Bp.
- Strohner József (2000): Módszertani Füzetek I-II., FVNK
- Bodóczky István (2003): Vizuális művészeti projektek az oktatásban
- MIE Bp.
- Nagy József (2000): XXI. század és nevelés, Osiris, Bp.
- Szalontai György (1994): Vizuális nevelés, Tárogató Bp.
- Lantos Ferenc (1994) : Képekben a világ, Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp.
- Somodi Ildikó (2008): Kompetencia és képességfejlesztés a vizuális nevelésben In. Kompetencia – Fejlesztés – Érték, Tanulmánykötet, Károli Egyetemi Kiadó